

Gabor Nemet

SUBOTIČANKA

Beše to jedan mali kamen, izbočen iz zida.

Mali kamen, ružičast kao i sav Stari grad. Ružičast u mojim sećanjima. Morao si da staneš na njega, u stvari ne, ne da staneš, morao si da ostaneš da stojiš na njemu. To je bio pravi kunst. Ovo smo ulučili od ostalih turista. Zid iz kojeg je štrčao pripadao je crkvi. Ušli biste u Stari grad, kroz kapiju nekakve tvrđave, i desno je bio restoran, čije ime je prahom od cimeta ispisivano na peni od kapučina. Ime restorana, koga se ne sećam. Prohujalo s vihorom. Morali ste zakoračiti licem prema zidu, kao pri nekoj u suštini smešnoj, ali ipak prilično rigoroznoj egzekuciji. Nisam znao šta je nagrada. Šta sleduje onome ko može da ostane tako da stoji.

Želeo bih da vam se obratim.

Ali to mogu samo iz velike daljine. Iz nekog drugog života. U tom drugom životu bilo nas je četvoro, jedan od nas sedi ovde, u nepojmljivoj kapsuli sadašnjice ovog teksta, gde se nalazimo u sadašnjem vremenu čitanja. < *tako to ide* > Bar prema ljudskim proračunima.

Ja, Garaci i dve ribe. Jedna će postati moja žena, druga će biti Garacijeva.

Bila. Bile. Bili.

Tada smo još uvek prilično mladi, ako gledamo odavde. Srećni nesrećnici u jednom nedužnom gradu. Ne događa se ništa posebno. Garaci ubija škorpiju. Škorpiju, na dubrovačkom itisonu. Kasnije se slika na nekom balkonu. On, a ne škorpija. Balkon je gledao na zaliv. I bio je naš. Uveče smo obično sedeli na njemu, ovako retrospektivno rado bih tamo popio beli rum, ali mi tada to nije palo na pamet. U luci su igrali vaterpolo. Jug Dubrovnik? Jug znači stranu sveta.

Na fotografiji Garaci nosi naočare za sunce sa neakvim ogledalskim staklima, a iza leđa mu se vidi stari Dubrovnik. Jugoslavija. JUGA JE SUPERIŠKA, JEBOTE. Tako su svi govorili sedamdesetih.

ZA JEDNOG CEZARA SE MOGU DONETI SUPER PLOČE, ZAPAD STO POSTO, KAPIRAŠ. MNOGO SE BOLJE ŽIVI, JEBEŠ MI SVE. Zašto nikad nije reč o jugodevojkama? Nisu dovoljno ili su previše dobre? Sandić, Bonašić, Belamarić, Rudić, Antonović. Kako da znaš ko je Hrvat? Osim toga, TAMO ŽIVE I MAĐARI, KAPIRAŠ. NOVI SAD ZNAČI NOVI TEREN. ZNAŠ ONO, RADIO NOVI SAD I SVE. SUPERIŠKA NUMERE. A NA JUGOTELEVIZIJI DAJU PORNIČE, PRIČAO MI BURAZ.

Subotica. Od slobodica, ako sam dobro razumeo.

Zmaj polazi iz samog levog ramena preko ostarele kože. Horti na toj slici baš udara iz zamaha po lopti. Na terenu od šljake. Vidi se cela tetovaža. Admiral bez flote. Ambiciozni učenik Džejmisa Džojlsa. Od celog Trianona najviše mi je bilo žao Rijeke. Andraš Dekanj iz

školske lektire. *Jadran. Ahoj. Joko i njegova braća.* I što bi se Kostolanji i kompanija dobro olešili, i u zoru ukrkali na ekspres, pravac Opatija. Nije mu trebao pasoš. Bez mora trune duša. Hoću mađarsko primorje. Izjutra skijanje bez pasoša, a predveče tamanjenje škampa u lučkoj konobi. Takozvane opasne misli.

Nego, Garaci se plašio ajkula. Bila je paklena vrućina, ušli smo u vodu, kad on odjednom munjevito zapliva nazad da bi posle sitno drhturio na obali. Mogu o tome da pišem jer je i on pisao. Na dnu je bio veliki kamen u petrol-plavoj dubini, pomislio je od njega da je ajkula. To je bila glavna tema u to doba, ima li ajkula. Mađari idu u Jugu i spekulišu. TI NISI NORMALAN! JEDAN I PO METAR? PA TO JE MORSKA MAČKA. A TI NAPUNIO GAĆE. JUGO-AJKULA. UMREĆU OD SMEHA. A onda, ispred samog hotela u Istri, U ZORU, ENO GDE VISI, ČETIRI METRA, POJELA JE TRI ZAPADNA NEMCA. ZLATNI ROLEKS U STOMAKU I KREDITNE KARTICE, KAPIRAŠ. Onda su to, naravno, hotelijeri ujutru negirali.

Zaglavio sam u Mađarskoj, iako sam oduvek želeo da odem na jug. Čak je i Segedin bolji od Pešte, bliže je. IMA MALOGRANIČNI. JUGOSI DONOSE SUPERRAJFA ZA ŠEST PEDESET. A NEKAD I ROJRODŽERSA, AKO MOGU DA NABAVE OD ŠVERCERA. Trebalo bi malo da navratim dole.

Pre petnaestak godina autobus je kretao iz Segedina. Putovanje u polusnu, prateći tok reke. Jagnjeće pečenje na parkingu. Čekao sam prvu palmu. I evo je, pomalo kriva i kvrgava, na nekom ostrvu, da ne poveruješ. Dubrovnik sav u oleanderima. Sunce upeklo, more se razbija o stene. Za stenu su se zalepile nekakve školjkice, sićušni žileti, tako su me isekale da sam postao srećan. Srećan, na nekoliko minuta. Sedeo sam na obali, na steni, i topio se od sreće.

Inače, Jugoslavija će mi zauvek značiti Skoplje. Kada se leš izvuče iz ruševina. Izvuku ga, i koža mu je tako čudno prašnjava. Rane već odavno ne krvare, i kao da im je neko zaprašio ivice. Video sam to u *Dnevniku*. Mada sam u to vreme već morao da idem u krevet, ipak sam nekako uvrebao. Nekoliko minuta posle *Priče za laku noć*. Ležim kod bake u Panonskoj ulici, Budimpešta, Ujlipotvaroš. 1961? 1962? Svetla su već pogašena, ali tu je veliki radio, žmirka zeleno svetlo. Mačje oko. Recimo, evergrin džez melodije. Zuriti u to žmirkanje i bojati se smrti sve dok ne zaspiš. Zemljotres. Do tada mi nisu rekli, nisu šapnuli u uvo svog deteta da bi kuća mogla odjednom da se sruši, a da će ispod nje izroniti leševi. Leševi, kao u onom drugom filmu koji sam tada gledao, njih su Nemci svaljivali kiperom u blatnjave jame. Jevreje ili već koga. Plašio sam se da sam Jevrejin i da će i mene zatrpati. Ili Jugosloven, onda će mi se kuća srušiti na glavu, cela Panonska ulica će se srušiti. Strah – jednako Jugoslavija. Uvek koristim Skoplje da sebi predočim nevolju. Ako je moglo da se sruši jednom, sigurno može da se sruši svakog trenutka.

Duga, omotana suknja na ženskom telu, u nekom školskom dvorištu, gde su mrtvi izlagani radi identifikacije. Gledam to u Pešti, tri stotine kilometara od leša, u jednom kafiću. Ljudi piju, ponekad dignu pogled, televizor je postavljen tik ispod plafona, na neko postolje. Zvuk je isključen, ali je slika celo veče postavljena na isti užas. 1992? Ili se konstantno prikazuje? Lajoš Janoši ustaje, trešten pijan, i obraća se dugim govorom delu nacionalnog tela koje sedi u kafiću. POĐITE SA MNOM, kaže im. I još IMAO SAM JEDNU ŽENSKU, MIJA-

ZMU. Kasnije, na rastanku, alkoholičari čestitaju mom prijatelju. ON JE VELIKI UMETNIK, ONAKO BAŠ GLUMAC, PRVA LIGA. Videli su ga već na TV-u. ŠTA MISLIŠ KAD ĆEMO SE VRATITI, pitao sam velikog umetnika prošle nedelje, odnosno dve godine kasnije. On se smeje i kaže, ŠTA JA ZNAM, PA TAMO NA ULICE IZLAZI PO DVESTA HILJADA SVAKOG DANA.

Sinoć mi kaže neko ko je nedavno došao iz Beograda da je hteo da kupi neko srpsko vino, ali mu ga nisu dali jer nije mogao da zameni flašu. Sjajan filozofski problemčić. Ne možeš kupiti svoju prvu flašu vina, osim ako ti neko ne da svoju praznu flašu, ujedno se zauvek odvikavši od cuganja. Nagađajući da li će pucati na demonstrante, kaže NE USUĐUJU SE. Student na TV-u, na pitanje KOLIKO MOGU DA IZDRŽE, odgovara JEDAN DAN DUŽE OD MILOŠEVIĆA.

Ima Atila Balaz jednu značku. Sreo me je u hodniku, na radiju, od glave do pete u crnom, sa značkom iz Sarajeva na reveru sakoa. Na nju se redovno izbećim. Onako, da ne primeti. Pet olimpijskih krugova, napravljenih od bodljikave žice.

Autobus se zaustavio i u Subotici.

Stižu Mađari, autobus će stajati izvesno vreme, možeš da siđeš da se olakšaš. Nisam sišao. Sedeo sam i gledao kroz musavi prozor. Izgleda da je u pitanju neki hotel u stilu sesesije. Dolaze Mađari iz Mađarske, gledaju Suboticu kroz prozor. I tamo napolju ima Mađara, sa druge strane prozora. Nedužno se šetkaju, pre nekih desetak godina. Ja, nedužni Mađar, posmatram nedužne Mađare.

ČIST BALKAN, ZAR NE? Pitam Atilu na jednom sastanku književne redakcije Mađarskog radija, komentarišući neku notornu glupost. On se osmehuje. Sa preterano umilnim izrazom lica. TREBA BITI PAŽLJIV S REČIMA, kaže. Pod se otvara uz lep, škripavi zvuk, i ja počinjem da propadam.

Za svoj trideset peti rođendan dobio sam od Zekea flašicu rakije. Ubitačna domaća komovica, ali ju je nalio u flašu *Subotičanke*. Stoji mi već pet godina. Ležim na krevetu, Čobanka, četrnaesti decembar 1996. Svet je bio umotan u tone usranog toalet-papira, bilo bi me prilično teško ubediti u suprotno. Dolazi Silvija sa flašom u ruci i kaže ZAŠTO NE POPIJEŠ, PA TU PIŠE DA TI JU JE ZBOG TOGA DAO. Gledam na papir. DRAGI GABORE! U OVOJ FLAŠI BILO JE NEKO ŽESTOKO JUŽNOSLOVENSKO PIĆE. JEDNU POLOVINU SAM POPIO JA, A DRUGU ČAT, STARA PRZNICA. SADA ĆEŠ U NJOJ NAĆI MALKO ODLIČNE KOMOVICE, SLISTI JE, MOLIM, I NEKA TE BOG POŽIVI SVE DOK TI JE VOLJA, ĐULA, BUDIMPEŠTA, 23. NOVEMBRA 1991. UVEĆE. Ovo je Đula Zeke napisao na ceduljici vezanoj za grlić boce, hiljadu devetsto devedeset i prve godine.

Imam četrdeset godina. Vadim čep. Šta zapovedaš, dragi gospodar, pita me brlja. Da oteram depresiju. Ona je od pomoći, uklanja depresiju, i umesto nje donosi migrenu. Voleo bih da mogu da povratim jer mi je neko slučajno zabio heklicu u glavu. Zabio mi je heklicu ispod slepoočnice, a da je izvuče naravno nije stigao.

Juče sam video jednu beogradsku protestnu zviždaljku. Od grubo obrađenog metala, u kojem zveče suve semenke trešnje. Koštala je dolar osobu koja mi ju je pokazala. Suvenir iz revolucije.

Evo me kako džedžim na steni morske plaže, brada mi seda, kliberim se, niz nogu mi curi krv. Zurim u Jadran. Malopre su odveli nekog Nemca na previjanje. Ja sam Mađar, i ne treba me previjati. Na kolenu su mi male, duboke posekotine. Dodirujem ih. Liznem prst, slan je poput mora. Srećan sam.

Na kamen se nije moglo popeti. Skočio sam i ja, kao i ostali, pokušavao sam da se priljubim uza zid. Ispružio sam ruke na obe strane, durašni Hristos, licem prema crkvi. Ali odmah sam počeo da gubim oslonac.

*(S mađarskog prevela **Draginja Ramadanski**)*